

Röstånga vid 1800-talets mitt

Folkskolläraren Martin Simonsson, född i Yngsjö 1895, fick anställning vid Röstånga skola 1918 och avgick med pension 1956. Med gedigna, lokalhistoriska kunskaper skrev han omkring 1950 översikten nedan av tillståndet i Röstånga, då för 100 år sen. Delrubriker och bilder med text har lagts till av red. G Wn

Befolkningen

Vid 1800-talets mitt var Röstånga socken till arealen densamma som idag. Ännu bodde här dock bara omkring 550 personer, fördelade på 100 hushåll. Knappt 60 personer hade nått över 60-årsgränsen. I Röstånga kyrka upplästes nyårsdagen 1854

att under det gångna året i församlingen fötts 8 mankön och 8 kvinnkön, "deraf 3 oäkta". Dött hade 17 personer, varav 7 mankön och 10 kvinnkön. "I äktenskapet hafva blifvit sam-

Backstugusittaren "Abraham på Bjered".

manvigde 3 par, och 2 hjonelag hafva genom döden blifvit upplösta."

Jordbruk och bebyggelse

Huvudparten av ortens befolkning levde av vad jorden gav. Många var självägande bönder, men ännu fler var husmän, torpare eller backstugusittare. Ställes stensatta gårdsplaner omgavs av fyra halmtäckta längor, en för folket, en för djuren, en för redskapen och en för markens gröda. En del av åboarna hade genom laga skiftet på 1830-talet drivits bort från det gemensamma byalaget och uppfört nya byggnader på tilldelad fäladsmark. Här höll man på att röja och odla. Det krävdes många händer, men här var gott om pigor och drängar. Till varje hemman hörde ett eller flera torp och deras brukare gjorde dagsverken framme hos jordägarna. Enklast hade backstugusittarna det. Huset var ingrävt i en backe. I ena änden bodde djur, i den andra människor.

Själva garveriet låg nere vid ån. Fotot är taget vid 1900-talets början, uppe från kvarndämnet. Till vänster ses klippan i förkastningsbranten. Anläggningen var 16 m lång och 8 m bred. Ekbark till skinnberedningen levererades av traktens bönder.

Av husförhörslängder 1838-1891 kan utläsas att Garvaregården var på 1/8 mantal, avsköndrat från gamla Röstånga nr.1. År 1838 står här bl.a. skrivna garvaren Jöns Hallenborg, f 1817, med hustrun Maria Jonasdotter, f 1811. De kom från Engelholm 1836. Fram till 1852 fick de barnen Botilla, Helen, Maria, Jonas, Gustaf och Elise.

Ägare av fastigheten 1853 är spannmålshandlanden Anders Svensson på nr.5. Garveriet arrenderades då av Johan Gustaf Soffel, f 1825, gift med Johanna Cathr. Petersson, f 1823. Samma år får de sonen Georg Alexander.

År 1884 inflyttar garvaren Nils Johan Föjer, f 1860, med hustrun Karna Jönsdotter, f 1855. Följande år får de dottern Ida Elisabeth.

På fastigheten är genom åren även skrivna ett antal garvare, lärlingar, pigor, en undantagsman samt 1879, läderhandlanden Knut Severin.

Vid midsommartid 1908 blev anläggningen ett av lågornas rov, men gården uppe vid Marieholmsvägen finns kvar och vårdas numera av familjen Föjers barnbarnsbarn, med dr Keluf Malmström.

Hantverk och småindustri

Vid bygatan låg "gadehusen". De som bodde där gjorde dagsverken men var ofta även kunniga i något hantverk. Den tid det här gäller var t ex Sven Nyberg skraddare, Daniel Svensson skomakare, Simon Olsson snickare, Per Jönsson vagnmakare, O Dahlström smed, Gullberg urmakare osv. Skraddare och skomakare vandrade från gård till gård och sydde kläder och skor. Råvarorna fanns hemmavid. Fåren lämnade ull, lin skördades på åkrarna och i hemmen dunkade vävstolarna under idoga kvinnors händer fram tyg och vävnader i vackra mönster. Av slaktdjurens skinn blev läder. Garvare J G Soffel beredde det i Garvaregården. En annan industrialläggning var tegelbruket på Röstånga vång, som arrenderades av Joh. Svensson. Ännu förvandlades en del av skörden till brännvin i det egna bränneriet. Blev det ändå överskott på årets spannmålsskörd, köptes den upp av Anders Svensson på nr 5, som bedrev en betydande spannmålshandel.

Gästgiveri och folkliv

Gästgivaregården var då som nu livligt frekventerad. Hit kom långväga resenärer med hästskjuts från Åby, Blekemåsa, Höör, Åkarp och andra platser. Hit kom även traktens egna befolkning i ärenden av olika slag. Här tråddes dansen under långa vinterkvällar och här söps och spelades kort. Under sommaren samlades ungdomar till lek och dans i gröngräset på "Uglareds slätting". Hit vandrade flickorna ofta barfota för att inte i onödan slita upp strumpor och skor. Men väl framme åkte de på, för se barfota gick inte an.

Socknen, kyrkan och skolan

Kyrkoherde i församlingen var Anders Rundström och klockare Nils Lilja. Kyrkvårdar var rusthållare Anders Olsson i Härsnäs och Ola Nilsson i Kolema. Efter en utvidgning 1838 var kyrkan i Röstånga större än den gamla i Billinge. Därför hölls nu konfirmation med nattvardsbarnen för båda församlingarna i Röstånga, och detta på själva midsommardagen. Under senaren hälften av november hölls husförhör med olika rotar inom socknen i skolhuset. Den kyrkliga myndigheten var sträng och vakade inte minst över det sedliga tillståndet i socknen. Brott mot sjätte budet var belagda med

Från bron vid mölledammen syns ännu resterna av garveriet. Foto: Stig Pettersson

böter. Ett par nygifta makar, vars barn kom för tidigt, fick icke blott betala den vanliga kyrkotagningsavgiften av 8 skillingar, utan även 1 riksdaler 16 skill. för "otidigt sängelag". "Första resans lägersmål" kunde kosta en piga 32 och en dräng 16 skillingar. Böterna tillföll "Socknens Kyrko- och Fattigkassa".

I församlingens nyuppförda skolhus (1846) residerade folkskolelärare Ola Nilsson. Examen hölls den 20 juni och den 20 december. År 1853 fanns 73 inskrivna barn, i tre avdelningar. Med hjälp av de äldre barnen som skoloratorer skulle läraren själv klara av att undervisa samtliga dessa barn. Hans lön var "13 Rd. 16 skill. Banco i quartalet". Därtill kom fritt husrum och kofoder.

Bestyrelse

På den tiden hörde 5 7/8 mantal av Röstånga socken till Onsjö härad och Malmöhus län och 4 3/4 mantal till Norra Åsbo härad och "Christianstads län". Gränsen gick genom Nackarpsdalen och nästan rakt österut genom Kolema by. En del av byarnas angelägenheter avgjordes fortfarande på byastämmor, men socknarnas gemensamma ärenden handlades av sockenstämman. Där var kyrkoherden självskriven ordförande. I många fall hölls särskilda stämmor i de olika häradsdalarna, t ex för

att utse elektor till riksdagsmannavalet. Först genom 1885 års gränsreglering kom hela socknen att tillhöra Malmöhus län.

Den fortsatta utvecklingen

Räknat från 1800-talets mitt och fram till 1950-talet skulle folkmängden i socknen komma att fördubblas. Stora nya markområden hade i denna period lagts under plogen. Vid 1800-talets slut upptäckte man Röstångas värde som turistort, järnvägen från Klippan nådde oss 1892. Förutom hantverk skulle även småindustri och handel komma att

spela en växande roll. Åtskilligt vore att säga om den fortsatta utvecklingen fram till idag. Så mycket är i varje fall säkert att Röstånga lyckats behålla sin ställning som ett levande kulturcentrum för såväl själva tätorten som för bygden runt omkring.

Åboen Rasmus Rasmusson på nr 3, Björkhäll, hade i början en skvaltamölla vid ån genom byn. Omkring 1840 dämde han upp flödet (blev nuvarande Mölledammen) och byggde en större anläggning. Han kom dock på obestånd och sålde den till Anders Svensson, ägare till nr 5 på andra sidan Bäljane å, uppe vid Marieholmsvägen. Denne bedrev även en betydande spannmålshandel. År 1896 avyttrade han själva möllan till Anders Olsson från V Sönnarslöv, som också byggde sig en villa invid Billingevägen. Möllan blev lågornas rov vid den stora eldsvådan i juni 1908. Den återuppfördes dock snart och drevs efter 1920 vidare av sonen Otto Olsson, som även lät uppföra en stor magasinsbyggnad mitt emot Ekdahls (numera parkering). Fotot är taget från dammsidan i något av åren närmast före branden. För närvarande diskuteras livligt om dämnet med den gamla "Kärleksstigen" skall rivas, för återställande av åfåror från tiden före ca 1840.